

2

Współczesne pojęcia, definicje i koncepcje w terapii zajęciowej

Anna Misiorek

Słowa kluczowe: zajęcie, *enablement* (umożliwienie), *occupational performance* (wykonywanie zajęć), *occupational participation* (uczestniczenie w zajęciu), *occupational engagement* (zaangażowanie w zajęcie), teoria przepływu, *occupational balance* (równowaga zajęciowa), *occupational alienation* (alienacja zajęciowa), *occupational deprivation* (deprywacja zajęciowa), *occupational justice* (sprawiedliwość zajęciowa)

2.1. Wprowadzenie

Według Światowej Federacji Terapeutów Zajęciowych terapia zajęciowa jest skupioną na kliencie/osobie profesją (*client-centred*), związaną z promocją zdrowia i dobrego samopoczucia. **Celem głównym terapii zajęciowej jest umożliwianie ludziom uczestniczenia w różnych codziennych zajęciach.** Aby to osiągnąć, terapeuta zajęciowy pracuje z osobami indywidualnymi i społecznościami, wzmacniając ich możliwość zaangażowania się w zajęcia, które chcą wykonywać, potrzebują wykonać lub których się od nich oczekuje, modyfikując sposób wykonania konkretnych zajęć lub dostosowując środowisko wykonywania zajęcia [WFOT, 2012].

2.2. Podstawowe idee, pojęcia i definicje używane w terapii zajęciowej

Z definicji terapii zajęciowej wyłaniają się główne tematy, wokół których będzie oscylował niniejszy rozdział oraz na których skupia się teoria terapii zajęciowej. Nie da się zrozumieć tej dyscypliny bez zrozumienia kluczowych dla niej pojęć, takich jak: umożliwianie (*enablement*), zaangażowanie (*engagement*), uczestnictwo (*participation*) czy *occupational performance* (według autorki niniejszego rozdziału żadne tłumaczenie tego zwrotu na język polski nie oddaje w pełni jego znaczenia). Przybliżone zostaną również koncepcje równowagi zajęciowej, sprawiedliwości, alienacji i depriwacji zajęciowej oraz teoria przepływu.

2.2.1. Zajęcie jest podstawową ludzką potrzebą, zajęcia nadają życiu sens

Zajęcie jest podstawową ludzką potrzebą [Reilly, 1962; Trombly, 1995]. Powstało ono jako sposób, przez który jednostki nie tylko starają się o podstawowe rzeczy niezbędne do życia (np. jedzenie, bezpieczeństwo i schronienie), lecz jest także podstawowym składnikiem istnienia; poprzez zajęcia ludzie rozwijają się zarówno fizycznie, jak i intelektualnie. Zajęcia stwarzają okazje i możliwości, do których ludzie dążą, uświadamiając sobie znaczenie, cel i rozwój własnego ja przez całe życie [Wilcock, 1993].

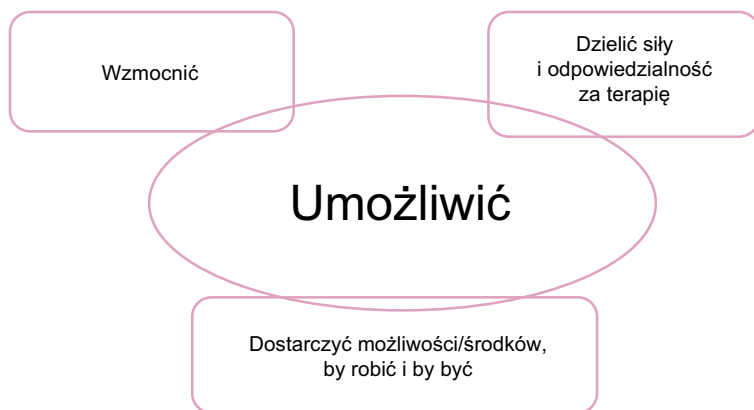
Polatajko [1992], Primeau i wsp. [1990], Meyer [1922/1977], obserwując osoby z chorobą psychiczną, zauważył, że ludzie z determinacją dążą do celu, do robienia czegoś, i że ten zapał zostaje wyrażony w rozmaity sposób, odzwierciedlając się w codziennych czynnościach, zajęciach. Można wręcz powiedzieć, że ludzie muszą coś robić, a wykonywane zajęcia mają bezpośredni związek z sensem ich dnia. Breines [1989] zasugerował, że ludzie z determinacją dążą do różnicowania swojego życia od życia innych, a uczestniczenie w zajęciach dostarcza sposobu na osiągnięcie tej różnicy. To, co ludzie robią, nadaje znaczenie życiu, organizuje zachowania i mierzy czas, przyczyniając się do wyrobienia rytmu dnia i osiągnięcia zajęciowej równowagi.

Barris i wsp. [1983] zauważyli, że większość klientów rozumie potrzebę terapii zajęciowej jako terapii przeciwyciążającej zdeorganizowany styl życia; terapia wyrabia pewne zwyczaje, rutynę, przywraca role społeczne, co z kolei pomaga im odnaleźć tożsamość i umożliwia akceptację ogółu społeczeństwa. Fidler i Fidler [1978] dostrzegli, że przez zaangażowanie w zajęcia z informacją zwrotną zarówno ze strony ludzi, jak i środowiska zwiększa się wiedzę na temat własnych potencjałów i ograniczeń, zdobywa poczucie kompetencji i własnej wartości.

2.2.2. Umożliwianie (*enablement*)

Jak podaje jedna z definicji terapii zajęciowej – jest ona nauką i sztuką **umożliwiania zaangażowania w codzienne życie poprzez zajęcia**; umożliwiania ludziom wykonywania takich zajęć, które wzmocnią poczucie zdrowia i dobrego samopoczucia oraz umożliwią sprawiedliwość społeczną w społeczeństwie włączającym, w którym każdy, zgodnie z własnym potencjałem, będzie mógł uczestniczyć [Townsend, Polatajko, 2007].

Enablement jest opisywane jako proces, w trakcie którego terapeuta zajęciowy dostarcza pacjentowi/klientowi możliwości i środków do tego, aby wykonywać zajęcia, które ten chce wykonywać, które musi wykonać lub których się od niego oczekuje. Wykonywanie owych zajęć przyczynia się do wzmocnienia osoby, zwiększa jej poczucie własnej wartości, przyczynia do budowania tożsamości, odnajdywania sensu i celu w życiu, a w szerszej perspektywie jest przyczynkiem do budowania sprawiedliwości społecznej i społeczeństwa włączającego. Proces umożliwiania zachodzi w trakcie procesu terapii skoncentrowanej na osobie – pacjent/klient staje się partnerem procesu terapii, bierze odpowiedzialność za terapię, przy wsparciu terapeuty buduje swoje życiowe, zajęciowe doświadczenia, które mają stać się podstawą zmiany, jaka zajdzie w obrębie jego zdrowia czy jakości życia po zakończonej terapii.

Rycina 2.1. Składowe procesu umożliwiania.